

L'Espill de Fuster
(1979-1991),
una utopia gramsciana
Josep Sorribes Monrabal

Faxdocs 06/2003
Documents de treball
Faximil Edicions Digitals

fax

imil

edicions

digitals

<http://faximil.com>

L'Espill de Fuster (1979-1991)

Una utopia gramsciana

I. Liminar

Quan Alfonso Moreira, l'editor d'aquest magnífic CD ⁽¹⁾ -pel contingut i pel valor afegit d'un tractament acurat dels índex, cercadors etc.- em proposà que fera l'estudi introductori que sempre acompanya els discs compactes que fa Faximil Edicions Digitals, em posà, com es sol dir, en aquesta mena de compromís en el que acostumen a posar-te els amics: no pots dir-los que no. És clar que podria haver-me negat aduint la pura veritat: sóc un "outsider" en aquest tema (pràcticament en tots perquè això de "saber" és un terme al que li tinc molt de respecte), no vaig tenir el goig de conèixer personalment a Joan Fuster, el meu coneixement de la seua obra és molt limitat, al País hi ha una colla d'experts -ho dic sense cap ironia- més capacitats i que em poden treure fàcilment els colors per les inevitables i involuntàries errades que, estic segur, he de cometre ...

Raons hi havia per a declinar l'oferta perquè el suposat avantatge de "altra perspectiva" que tenen els "outsiders" hi ha que demostrar- ho. Em vingueren al cap els bellíssims versos de "La Paloma" d'Alberti (*Se equivocó la paloma / se equivocaba / Por ir al norte fue al sur / Creyó que el trigo era agua / Se equivocaba ...*). També la magnífica peça literària d'Amadeu Fabregat ⁽²⁾ apareguda en el núm. 7 de la revista Batlia ("Lletra exculpatòria d'una comanda impossible"), on la ironia, el sarcasme i l'escepticisme es donen fructíferament la mà. Trets, per cert, que es troben al bell mig de tota l'obra de Fuster, però que no el duen -com pense que passà amb l'Amadeu- al "desencant" previ al passotisme. Sortosament, Fuster mai "passà" del País.

Fins i tot, ja posat en farina, al pròleg que Lluís Guarnier fa a l'edició facsímil de *La República de les Lletres Valencianes* ⁽³⁾ (revista que Joan Fuster reivindica com a precedent de L'ESPILL a la primera editorial), l'autor es disculpa amb un vers d'Ariosto (*Forse altri canterà con miglior plettro*) que em venia com anell al dit : de bon grat hagués canviat el "Forse" per el "Senza dubbio".

Algú podrà pensar que tot açò son raonaments propis de la coneguda "falsa modèstia". Doncs, no. El que així pensa li pot passar com a la coloma d'Alberti. Escric les ratlles d'aquesta introducció (dir-li "estudi introductori" és molt agosarat) perquè el compromís personal amb la conveniència d'editar aquest CD vé de lluny, perquè la passió intel·lectual que em provocà aquesta petita aventura literària paga la pena amb escriure, perquè -com suposava- m'ha donat l'oportunitat de conèixer una mica millor el personatge i m'he enriquit amb la lectura de la revista i de materials complementaris i perquè confie en la bondat dels lectors i experts. Per tant -les coses clares- en aquest cas ni podia ni volia declinar la invitació. El risc per al que se'l treballa.

Abans d'acometre la tasca, pense que és necessari fer alguns petits comentaris relatius al títol escollit. En primer lloc, el possessiu "de" vol subratllar que a L'ESPILL que aquí s'ofereix, l'empremta de Joan Fuster és ben palesa. Revista i director no es poden "explicar" per separat. Llevat d'això, és una obvietat dir que L'ESPILL és -tal i com desitjava explícitament el propi Fuster- una empresa col·lectiva (plural i oberta), amb una àmplia "nòmina" de col·laboradors que feren possible aquests 29 números de la primera etapa de la revista.

La segona precisió (o justificació) és qualificar aquesta seriosa i escaient iniciativa com a "utopia". Cal entendre el mot com a lloança, no com a crítica. Perquè el que l'ESPILL es plantejà com a objectiu és la utopia "*necesaria como el aire que exigimos trece veces por minuto*", el somni que és l'estel que il·lumina el final del camí. Fer País era -i ho és- una utopia necessària, un somni al que no es pot renunciar i aquest és el sentit en

el que s'utilitza el terme, lluny de qualsevol temptació de "fuite en avant" o de justificació del desànim.

Roman per justificar l'adjectiu de "gramsciana", hereua, per tant, d'alguna manera, de les enriquidores aportacions de Antonio Gramsci. Sembla constatat que a Fuster les idees de Gramsci li provocaven un indubtable interès (Afers 2002, núm. 42/43 pg. 420) ⁽⁴⁾. Amb la seua proverbial senzillesa i manca absoluta de presumptuositat, li va respondre a un amic meu a les Rambles de Barcelona que la seua font d'informació sobre Gramsci eren els "papers" que li duia Raimon d'Itàlia, donant a entendre que ell en sabia ben poc. Segurament prou més com passa a sovint amb la socràtica humilitat dels savis (parlar amb Ramir Reig és, en aquest sentit, una experiència quasi religiosa com diu la cançó). El cas és que, al remat, no és casualitat que Fuster cite a Gramsci textualment en la primera editorial de L'ESPILL ni que Monserrat Roig (L'ESPILL segona època núm. 10, 2002, pg. 164) ⁽⁵⁾ acabe el seu article dient que "Si no fos un "intel.lectual tradicional", fóra fàcil atribuir-li el concepte gramscia de "pessimista en la intel.ligència, optimista en la voluntat" i és que, del Diderot de poble, escèptic, voluntarista i conciliatori, una no sap quin

encara que Fuster no mai de Gramsci, Archilés no ens mat de la seua marxisme Monserrat Roig el seu nom a i l'ESPILL són actors que encaixen l'obra gramsciana que dona dels intel.lectuals (i del Bloc (o canvi) dels blocs orgànics Fins i tot, com em suggeria amb personatges de Gramsci i Fuster blants: el "retir" Fuster, obligat

hagués sentit parlar que Ferràn hagués informat "afecció" pel gramscia i que no hagués treballat, Fuster personatges o sense cap esforç en especial importància al paper intel.lectual) en la consolidació (Portelli, Laterza 1976) ⁽⁶⁾. agudesa Francesc Roca, els són, fins a cert punt, versemivoluntari en el cas de

Gramsci-, la passió per la lectura i la curiositat intel.lectual i, és clar, la seua funció "orgànica" en dos contextos ben diferents.

Amb aquest aclariment relatiu al títol emprat, podem donar un pas endavant i donar contingut al "de", parlant una mica del tarannà personal de Joan Fuster, sense conèixer el qual esdevé més difícil la comprensió de tots els registres que hi ha a L'ESPILL.

II. Joan Fuster i Ortells, homenot de Sueca i valencià universal

En cap moment de les reflexions prèvies a l'acte de prémer les tecles de l'ordinador se'm passà pel cap fer, ara i aquí, cap mena de semblança biogràfica ni d'anàlisi caracteriològic després dels milers de pàgines que sobre aquest extrem s'han escrit. Ni sé, ni puc (per les lògiques limitacions d'espai) ni dec. Em limitaré a ressenyar alguns trets que, al meu parer, componen aquest tarannà i després transcriuré (o remetre a la seua lectura quan siguem molt llargs) alguns textos del propi Fuster que, des de la subjectivitat de la selecció, poden "avaluar" en alguna mida els adjectius emprats.

Abans, però, diré que Joan Fuster fou una persona decent en el sentit que Max Aub (La Gallina Ciega. Alba Editorial 1995 pgs 40-49) ⁽⁷⁾ li dóna a l'adjectiu i que, en opinió de l'autor del pròleg, Manuel Aznar, "era el mayor elogio que Aub puede escribir de una persona" (pg. 42). Així mateix, Joan Fuster hagués estat, sens dubte, un excel.lent exemple d'intel.lectual perquè "lo repetiré hasta morir, para mí un intelectual es una persona para quien los problemas políticos son problemas morales" (pg. 41). Malgrat les moltes diferències de tota mena, el Max Aub de La Gallina Ciega (que és un llibre/autoretrat) i el Joan Fuster de sempre tenen molt més trets en comú del que podria semblar.

Dit això, m'arriscaré a resumir en un o dos paràgrafs el que per mi són els trets del seu tarannà i els culpables de que m'haja "enganxat" tant la

migrada i insuficient lectura que he fet dels seus texts. Fuster era un gran treballador de la cultura, un lector empedernit, un gran conversador, un convençut de la utilitat de les epístoles com a mitjà de comunicació (Afers 42/43, 2002, pgs. 377- 392). Era, a més un poeta insatisfet de la seua obra, un magnífic assagista i micro-assagista, un jornalero de la ploma, una esponja que absorbia tota mena d'estímuls intel·lectuals, un professional de la curiositat, un erudit (ell hagués rebutjat el mot) de la literatura, un qualificat afeccionat i coneixedor del món de l'art, un mestre de la dialèctica, un lliurepensador, un brillant polemista. Un escèptic militant, un corrosiu sarcàstic, un practicant del bon humor. Un materialista convençut, un aspirant permanent a l'ideal epicuri. Un practicant del difícil costum de dir les coses pel seu nom, sense parar esment en el propietari dels ulls de poll xafats ni pendre cura per no eixir-se'n d'allò políticament correcte. Un socràtic convençut, al·lèrgic a elogis i oripells, per al que la humilitat era el que tocava i mai un instrument. Un enemic del fanatisme. Una persona que sabia ben bé que qui no parla ni escriu mai s'equivoca però que sabia fer compatible la radicalitat de les seues opinions amb la constant interrogació sobre les seues pròpies opinions i el respecte de la discrepància. I, *last but not least*, un intel·lectual compromés amb el seu País, amb un projecte nacional i d'esquerres que fora capaç de "normalitzar- ho". Un defensor permanent de la unitat de la llengua, la qual cosa no li impedia una lucidesa excepcional sobre els problemes d'aquesta. Un defensor de la importància del canvi de "xip" (en termes de consciència d'identitat) i un ciutadà nacional (que no nacionalista). Un creient escèptic (ben decebut, per cert) en la importància de les decisions polítiques en aquest camí de normalització i un resistent pertinaç als intents de fer- li "pare de la pàtria". Al cap i a la fi, una persona que fou punt de referència de bona part de la intel·lectualitat de parla catalana (també la de l'exili) i que gaudia d'una envejable autoritat moral per la qualitat i la coherència de la seua trajectòria. Un homenot de Sueca i un valencià universal.

Bé, al final, sols ha estat un paràgraf un mica llarg el que he necessitat per a "tipificar" el personatge amb encert o desencert. Una pila d'afirmacions -discutibles com totes- que caldria provar, però això equival a dir: "fes un llibre" i recorde que soc i seré sempre un *outsider*

molt content d'haver descobert una mica tard el valencià més important del segle XX. Com que no puc "demostrar" *in extenso* les afirmacions precedents (tasca inútil, per altra banda, perquè sempre hi haurien altres interpretacions), he optat per oferir al lector una petita selecció de textos de Fuster (i, excepcionalment, d'algún comentari sobre ell) trets d'aquí i d'allà. Deixant fòra, és clar, el que escrigué a l'ESPILL que serà matèria d'apartats posteriors. Per comoditat i amb la confiança de que la barreja de temes no impedirà al lector relacionar-los amb el perfil tractat (per altra banda molts textos son polisèmics) he pres la decisió de que anaren apareguent a escena per ordre de publicacions d'orige. Que siguin o no els més escaients o que haja molts altres alternatius és més que probable però no sóc jo el que ha de dir- ho. Com escrivia el propi Fuster en la introducció de *El País Valencià* (Destino 1962) ⁽⁸⁾, també en aquest cas aquests textos sols pretenen ser, al cap i a la fi, una "incitació". Que vostès disfruten tant com jo amb la seua lectura :

- "Soc un pobre Diderot de poble i frustrat" (5), pg 163.

- "Al Diccionari per a Ociosos, Fuster ens presenta el seu elogi de l'escèpticisme: Intel·lectualment els escèptics solen tenir raó perquè dubten; moralment, l'escèptic corregeix l'estupidesa i el fanatisme, practica el sarcasme, que és un forma higiènica de la caritat; socialment, l'escèptic no serà mai ni un assasí ni un heroi; políticament els escèptics no fan la revolució, de vegades les preparen, de vegades les depuren, però nò indueixen als seus conciutadans a l'odi, la resignació o la indiferència; tècnicament, l'escèptic se situa en les antípodes de qualsevol abstracció; literàriament, l'escèptic és incompatible amb la poesia lírica, amb l'oratória ... Malgrat la ironia que destil·len aquestes definicions, a Fuster, li va molt bé aquesta defensa de l'escèpticisme, perquè l'escèpticisme serveix a la seua militància de paraigua distanciador" (5), pg. 163.

- Carta de Joan Fuster a Joan Sales (Sueca 25-7-61) (5), pgs 179- 183. *“La caça del castellanisme ha obsseionat els nostres gramàtics i els nostres escriptors, ben sovint portant-los a extrems irrisoris (...) Recordo un paper de mossén Alcover (...) en el qual el divertidíssim i benemèrit canonge mallorquí al·legava a favor de la “riquesa” del català arguments com aquest : que els castellans només tenen un mot “nosotros”, per designar allò que els catalans podem dir de vint-i set maneres –nosaltres, nosatres, naltres, mosatros, naltros, maltros etc... Acostumat al català literari, la primera vegada que vaig venir a Barcelona vaig quedar tot sorprès en observar els estranys castellanismes que aquí teniu en ús ... Naturalment molts castellanismes en vigor al País Valencià són desconeguts a Barcelona. És clar que a ningú no se li ocorre de proposar un retorn al “català que es parla”. La carta d’Albert Manent en l’últim Serra D’Or és capciosa en aquest sentit (...) No hi ha un català parlat. N’hi ha molts. Massa. Si disposèssim d’una escola, aquesta diversitat tindria un punt de coincidència que n’atenuaria el perill. Però l’escola no hi és”.*

- Carta a Jordi Arquer (Sueca 28-8-1962) (5) pgs. 187- 192. *“I ara, parlem d’En Pla (...) darrere de la seua pinta de mig bohemí, és un dels treballadors -literaris- més incansables del País. El fet d’haver publicat molt en castellà últimament (...) ha provocat, per part dels puritans de la pàtria, una certa aversió a la seua figura. Sobre el problema en general dels catalans que han -hem- d’escriure en castellà, per guanyar-nos la vida, ja vaig dir alguna cosa a Pont Blau, en una polèmica a propòsit de “feu” Ors. Conec molts patriotes enragés, que no es gasten ni un cèntim en comprar llibres en català, i que, en canvi, es permeten el luxe d’esquinçar-se els vestits –uns vestits metafòrics, no cal dir-ho– davant el pobre home de lletres que es veu obligat a escriure en castellà. Sense comptar, d’altra banda, que el mateix animal patriotard (no) redacta en català la correspondència del seu negociet!. Pla, malgrat això, és, sens dubte l’escriptor català que més ha escrit en català en aquests darrers anys. La pila de llibres que ha publicat no és res al costat de la quantitat fabulosa de material que té inèdit (...) La gent compra i llegeix llibres d’En Pla (...) caldrà considerar el fenomen Pla des del punt de vista dels interessos de l’idioma. I, des d’aquest punt de vista, Pla és l’autor que més s’ha fet de llegir en la nostra època: vol dir- se, doncs, l’autor que més ha fet llegir en català. Perquè, no sé si ho saps, els catalans no llegeixen en català ... Merda! (...) Potser ara et preguntaràs com jo (...) sóc capaç*

d’afirmar que En Pla és l’intel·lectual “més d’esquerres” que tenim (...) En Pla és fonamentalment un gran materialista. Un materialista burgès, naturalment: però materialista. Que és la cosa més d’esquerres que es pot ser en aquest país – i en qualsevol altre... ”.

- *“Sempre havia cregut que la ira era una cosa pròpia dels joves. I no: com més avance en l’edat (...) més m’irrite (...) El panorama de la política local no pot ser més miserable (...). És trist arribar a la vora dels seixanta, i sent d’esquerra, descobrir que la teua “esquerra” és una bona merda... `Cumpleaños feliz... ”(4) pg. 278.*

- *“Jo sóc dels que creuen que només hi ha una línia salvadora: la que puga unir les aspiracions classistes -de les classes populars- la llibertat màxima i el redreçament nacional” (4) pgs. 278- 279.*

- *“l’oferta queda reduïda a una mera repetició de preguntes, a la pregunta insistida i multiplicada, lateral o directa, angoixada o frívola, tècnica o exclamatorià. I això és tot. O no. Provocar més preguntes en el lector ha estat la meua primera intenció a l’hora d’escriure, i crec que sóc, si alguna cosa sóc, un discret propagandista de la inseguretat intel·lectual. En tot cas, la meua seguretat intel·lectual és mínima, la de la vella família dels escèptics, amb un escepticisme acumulatiu” (9) pg. 10.*

- *“Sóc un gran treballador i, com que l’afirmació és una veritat literal, no vull que me la neguin, i l’única cosa que lamento és que la necessitat de guanyar-se la vida a força d’escriure em deixi ara tan poc de temps per a llegir. Llegir és l’única cosa que m’ha divertit sempre. I no voldria morir-me sense haver deixat en funcionament i “en forma” al País Valencià uns quants equips d’intel·lectuals i de no intel·lectuals capaços de remoure -o, almenys, d’intentar-ho- aquesta societat en perpètua somnolència digestiva” (10) pgs. 373-374.*

- *“Penso que la poesia que pertoca fer en el nostre temps hauria de ser una poesia informada per la ira o pel sarcasme. O per la ira, simplement; perquè, en últim terme, el sarcasme no és sinó una ira atenuada per la insídia” (10) pg. 374*

- “Si més no, el problema del vocabulari ens ha de preocupar seriósament. El nom fa la cosa, en bona part. De l’actitud de la nostra terminologia dependrà l’eficàcia de les nostres accions, i afegiré, encara, que tot això no és, ni de bon tros, una minúcia d’historiadors. La mateixa necessitat d’emprar noms clars tindran, igualment, els economistes, els geògrafs, els folkloristes, els sociòlegs, tots aquells que un dia o altre es dedicaran a estudiar les realitats actuals del País Catalans,

utilitzant, a la fi, l’òptica integradora i unitària que s’imposa (...) aquells individus, amb el seu castellà més acadèmic, feien sorprenents i literals manifestacions de “separatisme”: Hasta que no nos decidamos a ser separatistas no haremos nada- deien. Jo n’estava escandalitzat! La veritat és que l’odi al centralisme és ací molt vigorós. Però només és això: anticentralisme. I els anticentralistes locals, com que només són anticentralistes, acaben –o comencen– militant en partits del centre. És la paradoxa del provincialisme” (10) pgs. 387-389.

- “Per acabar aquest escrit diré -i ara sóc jo qui parla- que, essent un entusiasta de la posició, de la finalitat i de la dialèctica de Fuster, que considero un home molt remarcable i dels més positius de la nostra àrea lingüística en aquests anys, no més sento no haver sabut donar a aquestes ratlles la claredat i l’emoció que - objectivament parlant- mereixien” (10) pg. 393.

- “Aquesta barreja del castellà i català és pròpia del país des del segle XVI, i, si separen molt, no hi ha manera d’explicar-te res. A partir d’un cert moment, no es pot escriure una història de la literatura catalana sense fer referència al castellà...” (11) pg. 8.

- “Això no pot ser; Fuster. Ací hi ha trampa. Ací tú ets el valencianet que està salvant la flama d’allà baix que s’estingueix”. Vaig traure’n la conclusió que

allò no podia ser, que allà estaven fent cas al valencià supervivent i no a l’escriptor normal (...). Perque anar a fer de valencià a Barcelona em semblava que era trist (...). Per això, ara, m’agrada tant que la gent d’ací publiqui a Barcelona i que la gent d’allà ho faça a València. Calia vèncer el perill dels guetos regionals” (11) pg. 10.

- “Perquè sí. Perquè no és de veres. Quan una cosa no és de veres, és mentida. El carlisme era una pura il·lusió de l’Antic Règim, no estava per diferenciació ni per punyetes” (11) pg. 11.

- “És clar, en aquells moments, aquesta gent era beata del Proletariado Militante. Devien ser trotskistes, o pitjor encara, del Felipe aquell. Ara, avui són tots més de dretes que la mare que els ha parit, la qual cosa no em deixa de divertir. Abans a l’esquerra, ara a la dreta, mentre jo tinc la impressió que estic aproximadament on he estat sempre, en un liberalisme càndidament d’esquerres” (11) pg. 14.

- “Una reclamació de catalanitat feta desde la perifèria valenciana obliga a uns replantejaments tremends als regionalistes catalunyesos, més o menys espanyolistes. Som incòmodes els valencians, som incòmodes, mira que et dic..” (11) pgs. 14-15.

- “Hi ha una manera de ser, perillosa per als altres, que és ser fanàtic. Hi ha gent particularment bèstia “ (11) pg. 17.

- “Hi ha una proposició bova per part d’aquests senyors. “Cal que s’abraçen fulano i mengano”. “Escolte, jo no m’he d’abraçar amb ningú”. Continuaré anant fent. Jo he respectat sempre als altres, i espere que els altres em respecten a mi. I si no em respecten, tant hi fa. Però els que han de pactar, abraçar- se i fer tota la comèdia, són els polítics. Si es que volen i poden” (11) pg. 17.

- “No em toques els collons, ara. Tú ja saps massa bé el que pense, ¿perquè m’ho preguntes? ¿Perquè en quede constància? Si algú vol saber que n’opine, que llegezca els meus llibres” (11) pg. 17.

- “Molt bé, aquest és el problema de tots els nacionalistes de base lingüística.

Jo no soc nacionalista. (¿No? ¿Qué és?). Allò que en diuen un ciutadà nacional pura i simplement. El nacionalisme, tots aquests sufixos, delaten irritació. El nacionalisme és una irritació del sentiment nacional. Els nacionalistes sou vosaltres, no jo (...) he procurat que la irritació no es convertesca en una etiqueta, encara que l'etiqueta me l'atribuïu. Cada volta que parlu de nacionalisme..., Cristo, els nacionalistes sou una fauna temible”(11) pg. 18.

- *“¿Vosté es sent valencià o català? -Incòmode- ¿Se sent espanyol?- No més que abans- Va, conteste, per favor- Et respondré amb una lletra de sarsuela: Aquel que hable mal de España / por castigo ha de tener / echarlo a tierra extraña / y no dejarlo volver. Adéu.” (11) pg. 18.*

- Carta a Joaquim Maluquer. Sueca 20- 3- 1963.

“Benvolgut Quim: L'affaire País Valencià encara ha cuejat aquests dies. M'han cremat en efígie davant l'Ajuntament de València. Sensacional!. Com que sóc físicament poc conegut, la figura que em representava hagué de ser més aviat simbòlica: un “fuster” d'ofici..”(12) fasc. 12 pg. 335.

- *“Burguesía y separatismo. Mi vela en este entierro”. Suplement de El Levante 5- 1 - 1963. (12) fasc. 14 pgs. 346-348.*

“Una de les pitjors coses que podem passar-me en aquesta vida- vida literària, vull dir- era veure'm qualificat de “clàssic”. L'epítet em feia angúnia: resulta lleugerament mortuori, pedant i no sé fins a quin punt una mica injuriós. I heus aquí que ara me'l trobo al damunt ...” (12) fasc. 16, pgs. 361-363.

- *“Yo, ex catedrático”. La Vanguardia 1983 (6) fasc. 24 pgs 426-427. Lletre magistral que no té perdua. Sols tres aquestes ratlles: “No soy un “cátedro” por oposición, ni nunca seré “cátedro”, gracias a Dios. Y me quedaré en mi casa húmeda y siniestra escribiendo, escribiendo sobre el petrarquismo local, sobre mis erasmistas locos, sobre los idiotas que cultivaron la narrativa valenciana a principios de siglo o sobre lo que me dé la gana”.*

- *“En efecte, una entrevista publicada en El Temps, pel Juny de 1987, havia estat interpretada com un abús de confiança de l'assagista, i motivà el seu refredament envers les iniciatives teixides al voltant d'Acció Cultural*

del País València” (12) fasc. 26 pg. 438. (quin trist espectacle el dels “interprets”!).

III. L'ESPILL (1979-1991). Els vincles històrics i l'ideari

I del Joan Fuster, millor o pitjor reflectit el seu tarannà en l'apartat anterior, a, ara sí, la revista objecte d'aquest CD. I, abans d'entrar en cap anàlisi de continguts, és de raó parlar dels vincles històrics i de l'ideari. Joan Fuster ens ho facilita amb les dues editorials que escrigué (al núm. 1/ 2 del 79 i al núm. 6 de 1980). Sols hem de seguir les seues passes:

“De tots ells, autòctons i forasters, i dels nostres connacionals dels Països Catalans, confiem beneficiar-nos per elaborar L'ESPILL. ¿Ho hauria aconseguit Miquel Duran de València quan volia convertir La República de les Lletres en una publicació semblant a la nostra? L'ESPILL, operació “culturalista”, desitja tenir un arbre genealògic. No va més enllà de La República de les Lletres, que amb una portada de Josep Renau i amb col.laboracions eclèctiques, però límpidament nacionals aleshores, empenia una primera aventura seriosa, editorialment parlant (...)La Guerra d'Espanya va impedir la supervivència de La República de les Lletres, tal com Miquel Duran la pensava. Hauríem de preguntar-nos si la revista de Duran hauria tingut acollida suficient per perdurar, en aquell moment. Potser no. ¿La tindrà avui L'ESPILL?. Ja ho veurem (...) L'ESPILL s'obre als valencians que volen construir una “cultura” pròpia, i que l'entenen inserida en una “cultura catalana” genèrica a la qual actualment –fins i tot els “dissidents”- tots en sentim integrats, i que és la de Joanot Martorell i Ausias March, la de Jaume Roig i Roís de Corella, la d'Antoni Canals i la de Joan Timoneda, la de Teodor Llorente i la de Constantí Llombart, la de Carles Salvador i la d'Almela i Vives. La d'Andrés Estellés (...) Si aquestes planes haguessen d'incloure un mínim d'autodefinició, no tindriem cap inconvenient a subscriure unes quantes de les afirmacions que Duran de València feia en el primer número de la seua revista. Probablement, mirariem de prolongar-les amb més exigències”

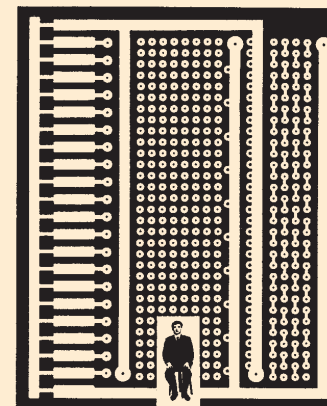
Més clar aigua. Però com que l'embranchida de les forces de la reacció era cada vegada més forta, Fuster torna en el núm. 6 de l'ESPILL a “puntualitzar” :

“No calia que ho advertíssem, però si els partidaris d’un País Valencià “valencianet” i folklòric arriben a tant com volen arribar, ja va bé que nosaltres (...) insinuem, encara que no cal la línia que fem nostra: la de la unitat de la llengua catalana de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó. I en aquesta línia ens trobem amb la companyia confortable de Carles Salvador, de Miquel Duran, dels Teodor Llorente (pare i fill), de López Chavarri, de Gómez Nadal, de Salvador Guinot i de tota la Societat Castellonenca de Cultura, de Jacint Mustieles, de Navarro Borràs ... amb la companyia exigent i estimulante de tots els qui abans, ara i demà, se situen a favor d’un País Valencià més digne, més culte i, per més català, més valencià”.

Dit i fet com demostra la trajectòria de l’ESPILL. Tanmateix, tot i que L’ESPILL assumeix tota la tradició “assumible”, és prou evident que per a Joan Fuster el referent, el vincle històric que reivindica amb més força i que vol restaurar és el que va lligat a **La República de les Lletres**, publicació que influirà – i molt en l’enfocament i l’estructura d’una revista que és, de nou, una aventura seriosa, editorialment parlant, una empresa en la que un Joan Fuster en plena maduresa, posa -malgrat les seues reserves (“ja ho veurem”)- moltes esperances i moltes hores que “furta” a allò que més li diverteix (llegir) i a allò que millor fa (escriure). Com que el referent a **La República de les Lletres** és tan explícit, paga la pena que s’aturem una mica en la valoració de què representava aquesta publicació trimestral que arribà al vuitè número (des de Juliol-Setembre de 1934 fins a Abril-Juny de 1936) i que, tot just quan encetava una remodelació, una segona època com L’ESPILL d’avui, fou abortada pels esdeveniments de la Guerra d’Espanya (que no “Civil”).

Per fer aquesta valoració res millor que llegir- la, cosa senzilla gràcies a l’edició facsímil que feu l’Ajuntament de València el 1984, amb un utilíssim i aclaridor pròleg de Lluís Guarner, col·laborador de **La República de les Lletres** i bon coneixedor d’aquella aventura socio-polític-literària. El pròleg té dues parts. A la primera, es fa un breu però complet repàs de les publicacions valencianistes des de la creació el 1879 de Lo Rat Penat fins a que el General Franco es sublevà contra l’ordre democràtic i legítim vigent. D’aquesta primera part -de

molt recomanable lectura- destacar sols la reivindicació de Carles Ros i Herrera (1703-1773) i un comentari sobre els problemes amb els quals es va enfrontar l’activitat de Lo Rat Penat : *“Però al Rat Penat s’hi havia de parlar; i fins escriure en la llengua valenciana, i allò tenia ja més dificultats per als socis no encara acostumats a usar- la. Els que la sabien, no la usaven normalment, i els que la usaven, que era el poble, no la sabien escriure”.*

La segona part del pròleg està dedicada específicament a **La República de les Lletres Valencianes**, publicació que duia el significatiu subtítol “Quaderns de Literatura, Art i Política” i on conflueixen la gran majoria dels intel·lectuals que, per decantació successiva, havien arribat a un acord, malgrat les diferències ideològiques, sobre la llengua i la cultura que calia conrear. Eren el millor que havia donat de sí la feble Renaixença autòctona i estaven –com es sol dir– tots o pràcticament tots. Hi figuraven: els valencians Enric Navarro Borràs, Salvador Donderis Tatay, Eduard Martínez Ferrando, Miquel Duran de València, Carles Salvador, Francesc Almela i Vives, Adolf Pizcueta, Ernest Martínez Ferrando, Domènec Flecher, Francesc Bosch Morata, Enric Valor i Vives, Pla i Beltran, B. Calvo Acacio, Eduard López Chavarri, Enric Duran i Tortajada, Daniel Martínez Ferrando, Emili Gómez Nadal, Nicolau Primitiu Gómez, Enric Soler i Godes i Jordi Valor; els catalans M. Folguera i Durarissn, Sebastià Sánchez-Juan, Francesc Pujols, Joaquim Cases Carbó i Martí de Riquer; el mallorquí Gabriel Alomar i el rossellonès Carles Grandó.

No eren massa però eren (Lluís Guarner s’auto-exclou de la llista però també hi va ser) persones qualificades, molt treballadores i de fermes conviccions. No és una mala referència “genealògica” per a L’ESPILL.I, en termes d’ideari, **La República de les Lletres** no li ho

posa gens fàcil a Fuster quan parla de *“mirariem de prolongar-les amb majors exigències”*. I ho dic perquè, al primer número i malgrat la heterogeneïtat ideològica, el llistó es posa ben alt. Jutgen vostés:

“València presenta La República de les Lletres -República literària federativa, de la qual formen part Catalunya, Mallorca, Rosselló i València. La República de les Lletres saluda a totes les repúbliques literàries d'Ibèria -Euzkadí, Galícia, Aragó, Castella, Andalusia, Portugal (...) Afirmem que les lletres i l'art no poden deslligar-se de la vida política d'un país. Creiem que forma part destacada, important, de la mateixa vida política (...) La Confederació de Repúbliques Literàries d'Ibèria proclamarà la llibertat i la sobirania dels idiomes; procurarà un eficaç i pròsper desenvolupament de les lletres, les arts, la cultura dels països confederats; decretarà l'autonomia de les Universitats respectives; realitzarà un política eficient de biblioteques i museus; afermarà i extindrà l'obra admirable de les Biblioteques Populares; multiplicarà l'Escola amb els més pràctics avenços pedagògics; protegirà els escriptors i els artistes; donarà al proletariat llibres i cultura -pa de blat i pa espiritual- i finalment, obrirà les portes de llurs fronteres per a que entren lliurement les aures pures i benefactores de la cultura universal”.

Pas mal. Com a ideari no és tasca fàcil superar-lo, tot i que cal contextualitzar-ho en l'eclosió que, a tants nivells, suposà la Segona República. Pel que fa als vuit números que pogueren eixir, s'arribà tan lluny com es pogué i els continguts són d'una qualitat apreciable. Si de cas crida a l'atenció els dos números monogràfics dedicats a Blasco Ibáñez (estúpidament refusat per l'esquerra “actual” i, paradoxalment, capitalitzat per la dreta) i a Teodor Llorente (prova de la tolerància i la diversitat de la revista).

Si aquests són els vincles històrics de L'ESPILL, el seu ideari -del que ja han eixit alguns trets- és clar, no dona peu a cap confusió i manté explícitament una ferma oposició a la reacció. Alguns paràgrafs de la primera editorial serviràn al lector de més utilitat que qualsevol comentari :

“De fet, d'una manera més o menys explícita, hi ha hagut entre nosaltres el disseny de reduir la “cultura” a un rònc i miserable entreteniment provincià. Contra la rêmora d'aquesta “tradició” suïcida alcem la nostra proposició: contra la desídia, contra les mistificacions oficials i oficioses, contra la mediocritat sistemàtica. I també contra allò de “Puix parla en català, Déu li'n do glòria”(...) L'ESPILL declina, per principi, la temptació d'entrar en polèmiques atrabiliàries i estúpides que la tipografia local ha fomentat en els últims temps (...) Ara: hem trencat l'argolla ofegadora del provincialisme. I la de les supersticions de localisme xovinista (...). L'ESPILL serà, si Déu vol, una convocatòria nacionalitàriament àmplia: una perspectiva que arribe a recollir la diversitat d'opcions teòriques, científiques i estètiques que el País Valencià done de sí (...) Prou sabem que vivim en un instant de crisi. Gramsci, l'insigne geperut marxista deia: “la crisi consisteix (...) nel fatto che il vecchio muore e il nuovo non può nascere”. No hi ha dubte que “il vecchio” mor. Tardarà més o menys però s'extingirà: la merdeta financera regional, la histèria de les banderetes i de la gramàtica, el robust antagonisme “ciutat-comarques”, la crispada idiòcia de “l'anticatalanisme”. Que “il nuovo” arribe a emegir tan fluidament ni tan ràpidament com caldria és un altra qüestió. ¿Depèn de nosaltres?. En tot cas no d'un “voluntarisme” testimonial i atrinxerat, sino de la doble i mancomunada necessitat de “fer cultura” i de “fer país” d'una manera militant pels dos cantons”.

La darrera expressió tanca, al meu parer, l'esterilitat del maniqueisme cultura / política en l'obra de Fuster (L'ESPILL inclós) i el conjunt del text estret es coherent amb l'afirmació de Josep Pla (que Monserrat Roig utilitza per a introduir-nos al “Diderot de Poble”) : *“Hem de lluitar, en un mot, contra l'onada de provincianisme que ens ha envaït i ens envaïx, que és una onada d'ignorància, d'incurió i d'indiferència”*. La segona editorial (núm. 6 del 1980) reincideix en “els principis”-tal i com hem vist adés- “per si calia”.

IV. L'ESPILL 1979- 1991. Crònica i avaluació

Tarannà del director, vincles històrics, ideari ... És arribada l'hora de "donar notícia " i avaluar el que fou i representà l'ESPILL de la primera època, la reproducció del qual s'ofereix en aquest CD amb l'important ajut dels index i cercadors. No emprarem gaire temps en parlar del context sociopolític on s'insereixen els 29 números de la revista. Entre 1979 i 1991 governa l'esquerra en la Generalitat (des de 1983 fins al 1995) i en molts ajuntaments (incloent- hi la plaça estratègica de la ciutat de València). Però, des del punt de vista de l'ideari de la revista (que hom pot compartir o no), aquests anys són el trànsit de l'esperança a la frustració (almenys, relativa) perquè la dreta provinciana va guanyant posicions fins arribar a fer-se amb el poder polític. I utilitza "l'idiòcia" de l'anticatalanisme com a instrument de manipulació sense que l'esquerra sàpiga respondre. Attard, Abril Martorell i Broseta hi són els estrategues. La "rebenaplenaris", Unió Valenciana, el GAV etc... els "executors" d'una campanya molt ben orquestrada (amb la col.laboració impagable de Las Provincias i de Mª Consuelo Reyna) que no té cap mirament en utilitzar la violència física (els "sanfermins" dels primers 9 d'Octubre, els atemptats a 3 i 4, la bomba en casa de Fuster...), l'insult i qualsevol altra eina. Per assolir la "pau" i el desitjat Estatut, cedir terreny en l'àmbit de la llengua i la cultura, aigualir els plantejaments, abaratir els somnis. El preu fou molt alt: s'assolí el poder polític, les competències, s'oficialitzà la cultura ... i s'enfeblí el teixit social i la seua capacitat de resistència. Que alguns plantejaments *naïfs* (la insistència en el projecte polític dels Països Catalans, el canvi del "parlem valencià" de les pintades dels seixantes a generalitzar l'ús del terme "català", en lloc de remarcar la unitat de la llengua i reivindicar el valencià a la taula, al llit, a les escoles i els comerços ...), feren involuntàriament el joc a l'estratègia de la dreta és una qüestió opinable. Però la responsabilitat de l'esquerra -i especialment del PSPV-PSOE- és, com no, opinable però, al meu parer, indiscutible.

I en aquestes tèrboles aigües tingué que navegar L'ESPILL. Fem un breu repàs del seu contingut.

a) l'estructura

Pel que fa al "format" i l'estructura de la revista, aquesta tingué notables versemblances amb **La República de les Lletres** i es mantingué pràcticament sense cap variació: L'editorial (sols hi hagueren les dues esmen-tades), l'apartat d' *Estudis i Assaigs*, el de *Textos Literaris*, el de *Cròniques i Notes* (que inclogué una magnífica crònica cultural de l'any anterior fins al núm. 15, moltes d'elles elaborades per Adolf Beltràn) i el de *Ressenyes Bibliogràfiques* (que no eren "abstracts" de deu línies sino extensos comentaris dels llibres apareguts fets per "personal qualificat"). Com ja hem dit, la crònica cultural desaparegué malauradament després del núm. 15 de 1982 i els darrers números s'inclogué un breu i poc relevant apartat de *Llibres Rebutts*. Però, bàsicament, l'estructura sempre fou la mateixa.

b) el "nucli dur"

Fins al núm. 8 de 1980, Joan Fuster com a Director i Francesc Pérez i Moragon com a Secretari es carregaren amb la feina de dur endavant la revista. A partir del núm. 9 foren ajudats per un Consell Assessor en el que, en el núm. 9, apareixien Romà de la Calle, Julià Esteban Chapapria, Sebastià García Martínez, Antoni Rico, Gustau Muñoz i Antoni Tordera. Consell que es mantingué fins al núm. 21 del 1985, on apareix com a secretari Biel Sansano i s'hi incorporen al Consell Assessor Rafael Juan, Victor Navarro i Vicent Salvador i surten Sebastià García Martínez i Antoni Rico. Per últim, al núm. 23/24 del 1987, Vicent Salvador ocupa la Secretaria que exercirà fins al darrer número i hi ha petites modificacions al Consell Assessor (s'hi incorporen Miquel de Renzi, Antoni Furió, Rafael Alemany). I Joan Fuster, sempre al cap.

c) els temes

L'acumulació de coneixements útils (molts d'ells de molta qualitat) és un tret innegable. I cal subratllar, encara que sembla una obvietat, que la revista fou monolingüe (en català, és clar) i que això ja és un mèrit i un baló d'òxigen. Un altre tret important és que a L'ESPILL de la

primera època es practicà allò de la universalitat de lo concret. És a dir, era una revista on la gran majoria de les aportacions tractaven problemes passats, presents o futurs del País Valencià i, en menor mesura, de l'àrea lingüística catalana. Mai eren, però, escrits provincians o localistes. Ben al contrari, els autors- dels que parlarem després- sabien, podien i volien tenir ben presents les aportacions fetes per altres cultures. A nivell agregat i si no fem diferenciacions entre les aportacions dels diferents apartats, L'ESPILL proporcionà els seus lectors, si fa no fa, un total de 277 aportacions i 124 recensions de llibres al llarg del seus 29 números (alguns, com és habitual, foren números dobles, cosa que explica que L'ESPILL apareguera als Kioskos i Llibrerias 23 vegades). En conjunt, un abundant material de gran interès que es posa de nou, ara, a disposició del lector en aquest CD.

Si dels números agregats passem a una tipologia temàtica (subjectiva i sotmesa a errades), podem apreciar la considerable diversitat de continguts i, també, el pes desigual de les diferents matèries. Fou el que el país donà de si, com anunciava Fuster a la primera editorial. Heus ací la distribució per temes de les aportacions (no s'inclouen les ressenyes bibliogràfiques):

LITERATURA	66
ART	34
PREHISTÒRIA I HISTÒRIA	24
NOTÍCIES DE CONGRESSOS	23
BIOGRAFIES	21
VALENCIANISME CULTURAL I POLÍTIC	19
CIUTAT, TERRITORI I ARQUITECTURA	18
CLÀSSICS CATALANS	12
LLENGUA	12
ASSAIGS (Difícils d'adscriure a un bloc temàtic concret)	11
CRÒNICA CULTURAL	9
DONA	6
ECONOMIA	5
TEATRE	4
PATRIMONI	2
MEDICINA	2
MÚSICA	2
EPISTOLARI	2
SEXE	1
MOVIMENT PEDAGÒGIC	1
FILOSOFIA	1
ECOLOGIA	1
ANTROPOLOGIA	1
TOTAL	277

Al remat, una revista de literatura, art i política al més pur estil de la seua predecessora republicana. En un context diferent, amb més capital humà però amb una filosofia prou semblant. L'interès de Joan Fuster per l'art roman ben palés (de les quatre intervencions que feu, dos foren editorials, una un assaig d'atorismes i l'altra un interessant pròleg al número dedicat a L'Equip Crònica). No debades, Fuster escrigué *El Descrèdit de la Realitat*.

d) “la nòmina”

El capital humà que aconseguí reunir l'ESPILL fou bó, abundant i divers. Sens dubte el poder de persuasió de Joan Fuster té prou a veure al respecte. Començant pels il·lustradors de la revista (altra vessant de la “debilitat” de Fuster per l'estètica) on trobem -i són paraules majors- a Antoni Tàpies, Andreu Alfaro, Manel Boix, Joan Pere Viladecans, Joan Genovés, Artur Heras, Antoni Miró, Rafael Armengol, Rafael Solbes, Jordi Teixidor, Jordi Ballester, Miquel Navarro, Joaquim Michavila, José Iranzo (Anzo), Albert Ràfols Casameda, Eusebi Sempere, Enric Solbes, Enric Mestre, Antoni Ballester Vilaseca, Josep Grau Garriga, José Mª Molina Ciges, Josep Díaz Azorin i Carmen Calvo.

Si importants foren els il·lustradors de la revista, la “nòmina” de col·laboradors està plena de gent (consagrats i joves) de gran valú. No tindria massa sentit reproduir la totalitat de la relació de col·laboradors. Posaré sols una mostra -relativament àmplia, això sí- remarcant però que l'absència mai deurà prendre's com a fruit d'un criteri de “selecció” per part del qui escriu aquestes ratlles. Amb aquesta important precisió, heus ací una relació, si més no, significativa: Robert Burns, Ricard Pérez Casado, Alfred Giner Sorolla, Mª Aurèlia Company, Ricard Blasco, Vicent Aguilera, Doro Balaguer, E.A. Llobregat, Tomàs Llorens, Joan Oleza, Manuel Ardit, Pere Ruiz Torres, Francesc Pérez Moragon, Gustau Muñoz, Ernest Lluch, Pierre Vilar, Manuel Sanchis Guarner, Joan Francesc Mira, Vicenç Mª Roselló, Miquel Gil Corell, Germà Colom, Andreu Alfaro, Josep Renau, Vicent Ventura, Romà de la Calle, Manel Rodríguez Casteló, Manuel Costa, Francesc de Borja Moll, Toni Rico, Antonio Badia Margarit, Marià Manent, Robert Lafont, Paul Chevedden, Alain Milhou, Marc Granell, Lluís Alpera, Gaspar Jaen Urban, Alan Yates, Josep Lluís i Rodolf Sirera, Adolf Beltran, Isabel Morant, Josep Francesc Ivars, Carme Gracia, Josep Lluís Bonet, Vetges- Tú, A. Munné ... No avorrire més al lector a cop de noms. I si els he posat ha estat sols per a palesar que L'ESPILL dirigit per Joan Fuster fou una “seriosa aventura, editorialment parlant”, que a més reixí malgrat moltes dificultats a mantenir-se activa més d'una dècada. I és clar, aquesta “aventura”, com tantes altres, no s'explica sense Eliseu Climent i l'editorial 3 i 4. Molts dels col·laboradors ho

són per duplicat o triplicat i alguns (com Francesc Pérez Moragon i Romà de la Calle), en superar les 10 col·laboracions (ressenyas bibliogràfiques a banda) esdevenen “puntals” de la revista, seguits de prop per Ricard Blasco (6), Adolf Beltran (6) i Vicent Salvador (4). A nivell anecdòtic, l'assaig de Ricard Blasco en el núm. 1/ 2 sobre “El valencianisme cultural durant la guerra civil (1936-1939)” es duu la joia amb 241 notes a peu de pàgina. Déu ni dol! No vull, puc ni dec fer cap mena de “recomanació selectiva”. Hi ha molt de bó i el que cal es llegir la revista. La relectura per als que ja l'hagen llegit serà una mena *d'aggiornamento* de la memòria i per als que no la llegiren o conegueren en el seu moment, una útil i agradable sorpresa.

Abans de continuar cal fer una matització necessària. Si mantenim que els desitjos de Fuster de que l'ESPILL fora una aventura editorialment seriosa es varen complir (i la millor prova és aquest CD), cal no oblidar que abans que comencés la seua publicació, hi havia hagut un munt d'iniciatives “serioses” de molt diversa índole. Com el mateix Fuster deia a la primera editorial de L'ESPILL: “(...) *mai no s'havien publicat tantes monografies, tantes investigacions escrupuloses, sobre el País Valencià, com a partir de 1960, dalt o baix*”. Seria força perillós (per les omissions indègudes) i molt avorrit per al lector, tractar de fer aquí cap tipus de “survey” sobre les publicacions on es varen anar curtint els futurs col·laboradors “autòctons” de L'ESPILL. Si de cas, sembla obligat fer referència al **Primer Congrés d'Història del País Valencià** ⁽¹³⁾, a la publicació el 1970 de l'obra col·lectiva **L'Estructura Econòmica del País Valencià** ⁽¹⁴⁾ i a la publicació de la revista **Arguments** (quatre números entre 1974 i 1979 publicats per l'Estel) ⁽¹⁵⁾. Pel que fa a revistes de “reflexió”, omitir la tasca de Trelat o de Saó seria un oblit poc justificable. Aquestes referències soles són, però, una petitíssima mostra (qualificada, això sí) de l'intens revifar dels estudis i reflexions que sobre el País Valencià es feren a les dècades dels seixantes i setantes.

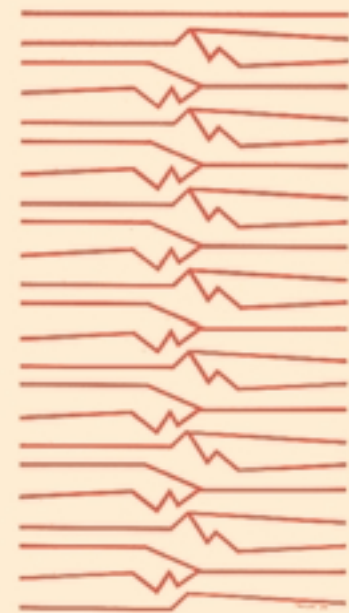
e) l'evolució temporal

L'ESPILL (1979- 1991) no fou una revista regular des del punt de vista temporal. És fàcil observar com hi ha dos períodes prou diferenciats. En el primer (que amb l'estrany buit del 1984 arribaria fins al 1985) es

publiquen 22 dels 29 números de la revista. A partir d'aquí, es pot parlar d'un segon període de decadència en el que el 1986 torna a ser un any en blanc, el 1987 surten dos números, el 1988 altres dos i, després d'un nou any en blanc (1989), els dos darrers números s'espacien (ú a l'any) en 1990 i 1991.

V. Molta roba i poc sabó

Com sol passar, la decadència de l'ESPILL podria explicar-se per un cúmul de circumstàncies. Però ara i aquí interessa subratllar- i per això hem pres en préstec el títol de la novel·la de Monserrat Roig ⁽¹⁶⁾, amb pròleg de Joan Fuster, per a aquest apartat- que una causa no secundària degué ser la sobrecàrrega de feina que per alguns col·laboradors importants de la revista suposà tant l'aparició de *El Temps* el 1984 (Francesc Pérez Moragón, per exemple, i no és l'únic cas, s'involucrà de ple en aquest nou projecte) com la coexistència amb la revista *Debats* ⁽¹⁷⁾. No hi havia mans ni temps per a tot i l'oficialització de la cultura en els vuitanta (les investigacions i publicacions canalitzades per la Institució Alfons el Magnànim i, més tard, per la IVEI) també van racionar els recursos humans amb els que comptava l'ESPILL. Si a això li afegim el natural cansament, les habituals dificultats financeres i

algún que altre problema intern (el "distanciamient" del propi Fuster arran l'entrevista de 1987 en *El Temps* o l'anterior retirada de Francesc Pérez Moragón de la "primera línia de foc") no cal cercar moltes més causes. En tot cas, té un cert interès comentar la relació L'ESPILL/*Debats* perquè *Debats*, a més de ser una revista excepcional

(fins al núm. 54) i de marcar clarament l'enfocament de L'ESPILL, *Segona Època*, suposà un inevitable drenatge, al igual que *El Temps*, de recursos humans. Els esforços s'havien de multiplicar i, de fet, es multiplicaren però era molta roba per al sabó disponible.

La revista trimestral *Debats* va nèixer el 1982 sota els auspicis de la Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València. Institució i revista es varen integrar el 1985 en la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació (IVEI) però *Debats* mantingué des del principi un línia semblant: un fort component historiogràfic i de pensament, un predomini de les traduccions de treballs i assaigs de gran qualitat, alguns "dossiers" sobre el País Valencià, un predomini, en termes agregats, dels textos en castellà i una voluntat explícita d'aportar a la cultura valenciana les aportacions més capdavanteres de la cultura europea. Així, al primer número de la revista es fixa l'ideari en aquest termes: *"Si la Institució Alfons el Magnànim constitueix un marc de recerca seriosa, que mira la nostra realitat amb serenor crítica, la revista Debats que ara presentem, vol ésser un reflex d'aquesta manera de fer cultura, que trenque les fronteres del país i capgire tots el que vulguen arraconar les nostres preocupacions a l'àmbit de la polèmica de veïnat (...) Debats pretén ésser no sols un instrument de difusió de la investigació, sinó fonamentalment una revista d'informació cultural d'abast divulgador. No s'adreça exclusivament a l'estudiós, sinó que pretén interessar al professional, el militant de la cultura, el ciutadà culte i, en general, tot el públic valencià que desitge informació de qualitat sobre els problemes i circumstàncies de la realitat social que l'envolta"*. I al Diccionari d'Historiografia Catalana es pot llegir una declaració textual de l'editorial complementària amb el text anterior: *"Debats és la punta de l'iceberg d'un projecte de modernització editorial de les diverses institucions autonòmiques que té almenys dues finalitats: enfortir la cultura discursiva local i lligar-la al context estatal i internacional, (...) tracta d'abastir en les seues pàgines la circulació de les idees i d'allò millor de la producció intel·lectual internacional en els diversos camps de la literatura, el pensament i les ciències socials"*

Debats assolí amb justícia un gran prestigi fins a que que el 1995 el canvi polític feu que, a partir del núm. 54, es mantingués el nom però

no la qualitat de la revista. Però fou una revista que “fugint de les polèmiques de veïnat” -L'ESPILL, com hem vist, també “declinava” entrar al drap- feu una elecció que la diferència amb claredat de L'ESPILL de la primera època: prioritza les aportacions forànies. En aquest sentit fou una revista d'indubtable interès i, d'alguna manera, complementària de L'ESPILL. Però, a més dels “dossiers” sobre el país, a *Debats* treballaren de debó gent tan valuosa com Josep Picó, Mario García Bonafé, Salvador Almenar, Teresa Carnero, Jordi Palafox, Antoni Furió, Enric Sanchis i Gustau Muñoz, alguns dels quals –especialment Antoni Furió i Gustau Muñoz– també estaven a L'ESPILL. Alguns havien estat a *Arguments* (on també hi estigué Fuster) i tots estaven en fronts diversos.

Alfons el Magnànim, l'IVEI, *Debats*, *El Temps*, L'ESPILL, ... Molta roba i poc sabó. La decadència relativa de l'ESPILL arran el 1985 no fou pel que sembla aliena a aquesta “saturació”. De segur que hi ha altres claus explicatives diferents o complementàries però nosaltres hem escollit les que ens han semblat més rellevants.

VI. Els durs noranta

Sols algunes ratlles per a constatar que la dècada dels noranta fou especialment dura pel que fa a la cultura, i, de forma especial, per a la cultura escrita en català. La participació “oficial” en la producció cultural anà creixent fins a ser majoritària i això comportava el risc que esdevingué una dura realitat: el triomf de la dreta que s'inicia el 1991 a la ciutat de València i que es generalitza a tot el País Valencià el 1995 i el 1999 suposà un canvi radical d'orientació de la “producció pròpia” i un retall dràstic de les ajudes que rebien institucions i publicacions de la “societat civil” si aquestes tenien un caire progressista i més dràstic encara si, a més de progressistes, eren hereues de l'esperit de L'ESPILL de Joan Fuster. En pocs anys el buit cultural es deixà sentir i alguns (no massa, tot i ha que dir- ho) s'acostaren a participar d'una política cultural que sovint es venia com a cultura d'èlit, tractant de maquillar la política de terra cremada que es feia amb l'altra mà. La universitat (especialment la Universitat de València-Estudi General i la Universitat d'Alacant) patiren un clima de conflicte i desencontre amb el poder

polític establert alhora que tractàven de plenar aquest buit amb resultats prou satisfactoris com demostra la trajectòria del Servei de Publicacions de la Universitat de València. Les eleccions del 2003 deixaren el mapa polític substancialment inalterat i al moment d'escriure aquestes ratlles encara es aviat per veure si alguns indicis de canvi insinuats des de la Presidència de la Generalitat tenen una concreció que permeta restablir fins a cert punt una situació de normalitat relativa, per a la qual és imprescindible que el malthusianisme i el sectarisme de la política cultural del període 1996-2003 deixen pas a un major respecte del pluralisme cultural i ideològic.

Mort Fuster el 1992, l'esquerra nacionalista es quedà òrfena. Era molt difícil substituir l'autoritat moral de Joan Fuster, la seua coherència i claredat, el seu liberalisme d'esquerres. Heretarem la seua obra i ens podem seguir alimentat d'ella però hem d'aprendre a viure sense ell, líder intel·lectual i moral -*malgré lui*- personatge incòmode, políticament incorrecte i, alhora, un luxe per al país, un gran intel·lectual compromès de cap a peus a desgrat del seu escepticisme, sarcasme i ironia (llegiu Bertrand Russel -deia. No és un filòsof. És un desinfectant).

VII. L'ESPILL. Segona època. No totes les segones parts són dolentes

Arribem a la part final d'aquest modest i humil comentari amb l'esperança d'haver aconseguit interessar al lector i de no haver comés massa errors. Encara estic a temps de fer-ne més o, com diu un amic meu, d'introduir algunes “pitjores”. Què li anem a fer!. Ja he escrit -*alea jacta est*- pràcticament tot el que els meus migrats coneixements m'han permès i ho he fet –no podia ser d'altra forma– des de la meua pròpia i subjectiva percepció. He recurrit molt a sovint a cites textuais per a minimitzar en certa mesura un possible excés de subjectivisme però no cal dir que, a banda de que no tot són cites textuais i no he volgut deixar de dir la meua, la pròpia selecció ja suposa una elecció subjectiva.

No podia cloure aquest “microassaig” voluntariós sense fer esment, però, de l'ESPILL. *Segona Època*. Crec que el títol ho diu ben clar. Sortosament tenim de nou L'ESPILL entre nosaltres. Gràcies a l'acord

al que arribaren l'editorial 3 i 4 i la Universitat de València, en l'hivern de 1999 va eixir al carrer el primer número de la segona època de la revista, com a co-edició d'ambdós. La revista la dirigeix un jove veterà i excel·lent historiador molt pròxim a Joan Fuster (Antoni Furió) i és cap de redacció un economista, company meu de promoció, dedicat des de fa trenta anys a la cultura i a la política i que ha estat a totes (o quasi totes) les iniciatives culturals i polítiques amb un magnífic rendiment per al país. Parle, és clar, de Gustau Muñoz, present en el Consell Assessor de L'ESPILL "de" Joan Fuster, bon coneixedor de la seua persona i de la seua obra i un dels experts que em poden treure els colors amb facilitat si no fos perquè ja en queda poca, de vergonya, i m'aplique allò de "a la vejez, gaitero".

Bé, tornem al nou L'ESPILL. Deia abans, al parlar de Debats que era procedent comentar la revista per moltes raons, una de les quals era la seua influència en L'ESPILL de la Segona Època. I ho deia perquè, de fet, aquesta "nova" revista és, al meu parer, un *mixing* de L'ESPILL que s'ofereix en aquest CD i del Debats "bó", en el que Gustau Muñoz fou cap de redacció a partir del núm. 39 i infatigable traductor en els temps anteriors. Ja s'anuncien les bones intencions a l'editorial del primer número:

"(...) Amb l'objectiu d'obrir camins per a pensar la realitat contemporània des de les nostres coordenades pròpies, tot contribuint a una instal·lació més decidida de la cultura catalana en una modernitat assumida críticament (...). Però en aquesta segona època L'ESPILL incorpora noves modulacions que el lector podrà comprovar immediatament. La intenció que ens anima és promoure una revista de pensament contemporani, concretament de pensament crític vinculat a les ciències socials i als diferents sabers capaços de suscitar un interès i una atenció de caire general. No n'ha de restar exclòs cap àmbit de reflexió -de la política a la sociologia, de la història a la literatura, de l'economia a la filosofia o a les ciències de la natura- sempre que els resultats exposats puguin tenir un interès positiu per al lector no especialista, en la mesura que apunten problemàtiques centrals, o especialment significatives, de la nostra època".

El *mixing* del que parlava no afecta a la llengua -L'ESPILL havia d'estar escrita en català com així ha estat - però sí al contingut. Fins ara s'han publicat catorze números força interessants i és fàcil constatar que, si fa no fa, un terç de les col·laboracions tracten problemes específics del País Valencià o de l'àrea de parla catalana mentre que la resta són de "pensament" molt en la línia de Debats, sovintejant, per tant, les traduccions. Val a dir que, de fet, tenim dos revistes en una i aquesta simbiosi és francament enriquidora, tot i que, lògicament, limita l'espai dedicat a la reflexió de les qüestions específiques del País. És un cost de transacció que, tanmateix, ve de gust pagar. A més, els responsables han tingut l'elegància i el sentit comú de posar allò de "Segona Època" (cosa que no ha fet Debats) tot i que els lligams amb els principis que inspiraren el 1979 l'aparició de la revista són força evidents. És probable que el mateix Fuster -oposat a qualsevol mena de "fidelitat" acrítica- hagués optat ara i aquí per aquest nou format perquè com diu l'editorial *"Vint anys després, el context en el que ha d'inscriure's aquesta publicació ha canviat radicalment (...). Tanmateix, alguns dels problemes que motivaren en primera instància l'aparició de la revista en la primera època no han canviat tant"*. Semblant i, alhora, diferent, l'ESPILL de la segona època és l'excepció que confirma la regla. De vegades, les segones parts poden ser bones.

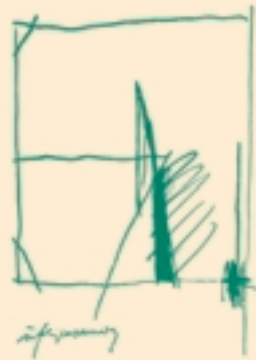
VIII. Cloenda

Doncs, ara sí, cal cloure. I seran quatre ratlles per tal de dir que aquesta "reedició" de L'ESPILL (1979- 1991) en format CD em sembla adient, escaient, oportuna, necessària, útil i tots els sinònims que el lector vulga afegir. I que el millor homenatge que se li pot fer a Joan Fuster és llegir-lo (ja ho deia ell en l'entrevista de El Temps). A més d'un homenatge és, sens dubte, un exercici d'higiene mental i un enriquiment assegurat. En açò passa un mica com en la fotografia de paisatges: els no professionals sempre solem quedar decebuts quan ens donen el revelat de les fotografies que fem: els nostres ulls ho veien més bonic que el que tenim al davant. Poden haver-ne (de fet hi ha) magnífics assaigs sobre l'obra de Fuster. No negaré, ni de lluny, llur utilitat. Però entre un magnífic assaig i la lectura de l'original em quede amb

l'original. Llegir sense massa judicis ni prejudicis previs, l'obra de Fuster- i també el 29 números de L'ESPILL- és com menjar la fruita de l'arbre. No s'ho perga

Josep Sorribes i Monrabal

Universitat de València

Referències bibliogràfiques

- (1) *L'Espill (1979- 1991)*. Faximil Edicions Digitals. València 2003. Formato CD.
- (2) Amadeu Fabregat. *Lletra exculpatòria d'una comanda impossible* en Batlia núm. 7. Diputació de València 1985, pgs. 112-119.
- (3) *La República de les Lletres*. Ajuntament de València 1984. Edició Facsimil
- (4) *Afers* 42/43, 2002.
- (5) L'ESPILL segona època núm. 10, 2002.
- (6) H. Portelli. *Gramsci e il Blocco Storico*. Ed. Laterza 1976.
- (7) Max Aub. *La Gallina Ciega*. Alba Editorial 1995.
- (8) Joan Fuster. *El País Valencià*. Ed. Destino. Barcelona 1962.
- (9) Joan Fuster. *Sagitari*. Diputació de València 1985.
- (10) Josep Pla. *Obra Completa. Homenots*. Quarta sèrie. Edicions Destino. 1975.
- (11) *Fuster incòmode*. El Temps núm. 154. 1 de Juny de 1987.
- (12) *Josep Pla. Joan Fuster* (edició en fascicles apareguda en EL TEMPS). Eliseu Climent Editor. 1997.
- (13) *Diccionari d'Historiografia Catalana*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 2003, pgs 364-365.
- (14) Ernest Lluch (dir.). *L'Estructura Econòmica del País Valencià*. Edicions L'Estel. València 1970.
- (15) *Diccionari d'Historiografia Catalana*. op. Cit pgs. 96-97.
- (16) Monserrat Roig. *Molta roba i poc sabó*. Edicions 62. Cinquena Edició. Abril 1982.
- (17) *Debats*. Diccionari d'Historiografia Catalana. op. cit. pg. 402 i núm. 1 de la revista. Institució Alfons el Magnànim. Diputació de València 1982.

Documentos de trabajo
Faximil Ediciones Digitales
faximil.com

01/2001 / El Viaje Bibliográfico de Pere Salvá, por Romà Seguí i Francés.

02/2001 / Cavanilles, una vida azarosa, una obra fundamental, por Francesc Ferrando Vila.

03/2001 / El viaje literario de los hermanos Villanueva, por Emilio Soler Pascual.

04/2002 / Cuadernos de Ruedo Ibérico: Exilio, oposición y memoria, por Arantxa Sarriá Buil.

05/2002 / La estética gráfica de Cuadernos de Ruedo Ibérico en el contexto del arte español de los años setenta, por Carlos Pérez.

06/2003 / L'Espill de Fuster (1979-1991), una utopia gramsciana, per Josep Sorribes Monrabal.

07/2003 / Los saberes morfológicos y la ilustración anatómica desde el Renacimiento al Siglo XX, por Jose María López Piñero.

08/2003 / La imagen del cuerpo humano a través de las técnicas del arte gráfico: Siglos XVI-XX, por Felipe Jerez Moliner.

09/2004 / Valencia 138 a. C.-1929: De la fundación de la ciudad romana a la configuración y colmatación de la ciudad burguesa, por Amando Llopis, Luis Perdigón y Francisco Taberner.

10/2004 / La obra botánica de Cavanilles, por Jose María López Piñero.

11/2004 / Bibliografía de Antonio José Cavanilles (1745-1804) y de los estudios sobre su obra (3ª edición revisada y actualizada), por Jose María López Piñero y María Luz López Terrada.

12/2004 / ARQVITECTURAS BIS, diecinueve años después del fin de la primera serie, por Amando Llopis.

13/2005 / La hora manda: Apuntes y bosquejos sobre la revista Hora de España, por Pau Rausell.

14/2005 / Índices de la revista Hora de España (1937-1938), por Alfonso Moreira.

15/2005 / Un somni trencat del nacionalisme valencià: La República de les Lletres, per Romà Seguí i Francés.

16/2005 / Índexs de La República de les Lletres (1934-1936), por Alfonso Moreira.

Textos descargables en
faximil.com

